

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ**

Факультет сценічного мистецтва
Кафедра режисури

**КРЕАТИВНА МАЙСТЕРНІСТЬ У РЕЖИСЕРСЬКІЙ АРТПРАКТИЦІ
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ**

з курсу «Креативне мислення у режисерській артпрактиці»

здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

зі спеціальності 026 «Сценічне мистецтво»,

ОП «Режисура шоу та артпроектів»

Харків, ХДАК, 2023

УДК 792.78.027-026.15(072)

К 79

Друкується за рішенням науково-методичної ради ХДАК
(протокол № 5 від « 20 » грудня 2023 року)

Рекомендовано радою факультету сценічного мистецтва
(протокол № 8 від « 08 » грудня 2023 року)

Рекомендовано кафедрою режисури
(протокол № 7 від « 06 » грудня 2023 року)

Рецензенти:

Ганна КУРІННА, кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри аудіовізуального мистецтва Харківської державної академії дизайну і мистецтв

Роман НАБОКОВ, кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри режисури Харківської державної академії культури

Укладач:

В.О. Бугайова, кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри режисури, заслужений працівник культури України

Креативна майстерність у режисерській артпрактиці : метод. рек. до практичних занять до курсу «Креативне мислення у режисерській артпрактиці» для здобувачів першого (бакалавр.) рівня вищої освіти зі спеціальності 026 «Сценічне мистецтво», ОП «Режисура шоу та артпроектів» / М-во культури та інформ. політики України, Харків. держ. акад. культури, Ф-т сценічного мистецтва, Каф. режисури ; [уклад. В. Бугайова]. — Харків : ХДАК, 2023. — 51 с.

Навчальна дисципліна «Креативне мислення в режисерській артпрактиці» забезпечує фахову підготовку режисерів щодо розробки власних методик і програм при реалізації творчих ідей. Зміст методичних рекомендацій розкриває теоретичні практичні аспекти вивчення курсу як базової дисципліни в системі комплексної підготовки фахівців першого рівня вищої освіти.

Для здобувачів спеціальності 026 «Сценічне мистецтво».

УДК 792.78.027-026.15(072)

© Харківська державна академія культури, 2023

© Бугайова В. О.

З М І С Т

Передмова.....	5
Розділ 1. Розвиток практичного інтелекту режисерів	10
1.1. Вправа 1.....	13
1.2. Вправа 2.....	13
1.3. Вправа 3.....	14
1.4. Вправа 4.....	14
Розділ 2. Методика «Латеральне мислення» за методом Едварда де Боно.....	15
2.1. Метод 1. Синектичний штурм.....	16
2.2. Метод 2. Випадкове слово.....	16
2.3. Метод 3. Вихід за межі.....	17
2.4. Приклади латерального мислення.....	19
2.5. Завдання на розвиток латерального мислення.....	10
Розділ 3. Практична методика «Шість капелюхів».....	21
3.1. Метод «Шість капелюхів» та його значення.....	22
3.2. Чотири типи використання методу «Шість капелюхів».....	23
3.3. Вправа «Оповідання із заголовків».....	24
Розділ 4. Креативність та IQ.....	25
4.1. Дослідження про поєднання креативності та IQ.....	25
4.2. Вправа «Навпаки».....	26
4.3. Вправа «Перестановка літер»... ..	26
4.4. Вправа «Я художник, я так бачу».....	27
4.5. Вправа «Як пов'язати несумісне».....	27
4.6. Вправа «А що було б...».....	28
Розділ 5. Метод Дудлінг.....	29
5.1 Використання методу Дудлінг.....	29
5.2 Приклади Дудлів.....	29
5.3 Дудлінг — новий тренд мистецтва.....	32
Розділ 6. Індивідуальні прийоми-стимулятори креативності: практичні вправи	33
6.1. Вправа «Прогулянка у чужих туфлях».....	33
6.2. Вправа «Асоціації 5+5».....	34
6.3. Вправа «Тест на креативність».....	35
6.4. Вправа «Лампочка».....	37
6.5. Вправа «Робота зі снами».....	37
6.6. Вправа «Стислість сестра або брат таланту».....	38

6.7. Вправа «Вірш!».....	38
6.8. «Що ви бачите на цьому зображенні?».....	38
6.9. Вправа «Розвиток креативності».....	39
6.10. Вправа «Творче осяяння».....	40
6.11. Вправа «Перетворення».....	40
6.12. Вправа «Велика літера».....	41
6.13. Вправа «Зав'яжи шнурок».....	41
Розділ 7. Групові прийоми-стимулятори креативності: практичні тренінги та вправи	41
7.1. Вправа «Принцеса та селянин».....	41
7.2. Тренувальні вправи: «Гнути, м'яти і ліпити», «Розум у позику», «Списати у сусіда».....	43
7.3. Поняття «творче божевілля» та його користь у творчому процесі.....	43
Післямова.....	45
Рекомендована література.....	47
Додатки.....	49

ПЕРЕДМОВА

Тисячі років креативного мислення повністю відокремили нас від первісних предків. Кожна ідея, яку приймає суспільство, все більше віддаляє нас від минулого і підштовхує до майбутнього. Інноваційні розробки полегшують життя.

Креативні рішення підвищують наші фізичні можливості. Вони дозволяють витратити менше зусиль на виконання різних дій і збільшують наші здібності, завдяки чому ми можемо тепер робити те, що раніше здавалося неможливим.

Вчені використовують два критерії, щоб оцінити креативність ідеї: вона має бути новою та цінною. Ідея може бути новою для вас, новою для ваших колег, новою для галузі або новою для всього світу.

Інше тлумачення словосполучення «Креативне мислення» та розкриття головної ідеї креативності — доступність! У мозку немає певної частини, яка відповідає за креативне мислення. Беруть участь відразу кілька структур та обидві півкулі.

Мозок не може створювати щось нове без опори на попередні знання та досвід. Навіть найреволюційніші ідеї базуються на вже наявних знаннях. Переважна більшість по-справжньому креативних людей, творчих особистостей та вчених на початку, значною мірою, опанували майстерність у своїй галузі, а вже потім створювали щось нове.

Креативне або творче мислення є навичкою створення нестандартних ідей для вирішення певних завдань абсолютно новим способом. Важливо розуміти різницю між креативністю і нестандартним мисленням. Друге передбачає можливість знаходити неочевидні ідеї, варіації у звичному методі роботи. Креативність — здатність людини створювати якісно нові рішення з урахуванням попереднього досвіду. При цьому бажано, щоб такі рішення були своєчасними, корисними для суспільства та мали потенціал для покращення поточної реальності.

Більшість людей не знають, що таке креативність насправді. Її поділяють на два напрямки: «креативні дії» та «креативне мислення». Креативні дії потребують цілеспрямованої практики. Потрібні місяці або навіть роки, перш ніж ви досягнете професіоналізму. Саме тому, ця частина креативності вважається людством ексклюзивною. Що ж стосується креативного мислення — ця сторона креативності підвладна кожному.

Креативний підхід допомагає побачити неочевидні закономірності, пов'язати між собою зовсім різні, на перший погляд, речі та в результаті вигадувати нові ідеї. Креативність потрібна не лише музикантам чи художникам. Нестандартний творчий підхід допомагає всім.

Будь-яка людина, яка використовує оригінальні способи вирішення будь-яких життєвих завдань, — це тип творчої особистості. Основною особливістю творчої особистості є креативне мислення. Креативність забезпечує продуктивні перетворення у діяльності особистості, дозволяючи задовольняти потреби у дослідницькій активності. Творчі здібності відрізняють одну людину від іншої, в той момент, креативне мислення може розглядатися як форма поведінки, яка не узгоджується з прийнятими нормами, але при цьому не порушує правові та моральні розпорядження соціуму.

Курс «Креативна майстерність у режисерській арт-практиці» — важливий етап у формуванні креативних здібностей майбутніх режисерів. Опрацювання курсу методики навчання креативній майстерності допоможе здобувачам вищої освіти оволодіти основними знаннями та вміннями, необхідними майбутнім спеціалістам режисерської галузі.

Зміст курсу доповнює основні теоретико-методологічні та практичні засади широкої сфери режисерської діяльності в арт-проектах, висвітлює механізм формування задуму та принципів втілення сучасних подієвих заходів.

Мета курсу: навчити майбутнього режисера естради та масових свят знаходити нестандартні, інноваційні рішення реалізації творчих ідей та застосовувати їх на практиці. Викладач курсу має пояснити майбутнім режисерам естради та масових свят як навчитись виробляти нові творчі ідеї,

використовуючи низку спеціальних прийомів у їх генерації. Ці методи підвищують рівень творчих здібностей, які в свою чергу, допомагають здобувачу при підготовці концертного номеру, естрадної програми, масового театралізованого видовища, тощо.

Завдання:

- сформувати уявлення про специфіку креативного мислення в діяльності режисера;
- розкрити об'єкт, предмет, структуру, міждисциплінарні зв'язки навчальної дисципліни «Креативне мислення у режисерській артпрактиці»;
- ознайомити здобувачів з понятійним апаратом та теорією «латерального мислення» режисера;
- познайомити здобувачів-режисерів із техніками розвитку креативного мислення та навчити їх застосовувати на практиці;
- зробити процес пошуку творчої ідеї свідомим та чітко структурованим.

Крім того, до завдань входять розширення уявлень здобувачів про види креативності та можливості їх використання у режисерській практиці, їх співвідношення з іншими спеціальними та теоретичними дисциплінами; розвинення креативних, організаційних і педагогічних здібностей; виховання художнього смаку та культури; виявлення та сприяння вихованню емоційно-вольових навичок; пояснення необхідності повсякденного підвищення професіоналізму; спроможність здобувача вищої освіти вільно орієнтуватися у питаннях пошуку нових ідей та нестандартних рішень поставлених задач та існуючих проблем у режисерській практиці; визначати мету, зміст, методи, форми, засоби креативного мислення формування власного практичного досвіду щодо застосування основних положень теорії та практики у реалізації творчого проєкту.

Методичні рекомендації зібрали у собі теоретичні та практичні засади дисципліни «Креативне мислення у режисерській арт-практиці». До практичних матеріалів належать: методика проведення тренінгів з креативної майстерності; детальне пояснення методик проведення практичних занять; приклади групових

та індивідуальних прийомів-стимуляторів креативності. Також до методичних рекомендацій у додатках подано список запитань до підсумкового контролю.

Вміння мислити креативно раніше називали однією з найголовніших навичок майбутнього, а з приходом локдауну та кризи — така навичка стала незамінною у прийнятті будь-яких рішень.

Якщо режисер вміє відійти від шаблонів і загальноприйнятих правил та знайти нове рішення — його цінність миттєво виростає. Разом із тим компанії, які дозволяють креативити та не обмежують своїх співробітників правилами чи заборонами, цінуються не менше.

Зараз про креативне мислення говорять ледь не на кожному кроці: одні стверджують, що креативність потрібно починати тренувати ще у школі (а то й раніше), інші пропонують сотні тренінгів, які допоможуть вам вдосконалити цю важливу навичку, яка, за словами деяких дослідників, врятувала світ.

Креативне мислення — це процес генерації ідей. Тому компетенція «креативне мислення» — вміння генерувати ідеї.

Лише дехто знає, що таку здатність, як і більшість інших, потрібно розвивати. Вміння вийти за рамки загальновизнаних правил є суттю креативного мислення. Цілком імовірно, що бажання нестандартно мислити було втрачене в дитинстві, раніше у педагогіці мало хто дозволяв собі розвивати креативність. А ось в нинішній психології зовсім інше трактування. Креативні схильності закликають розвивати з дитинства. Адже такий склад розуму в перспективі не лише дозволить приймати унікальні рішення для режисерів, а й вирішувати повсякденні труднощі з пошуком ідей та творчих рішень.

Креативність — це не лише здатність у звичайних умовах створити щось нестандартне, щось що виходить за межі. Креативних людей цінують у режисерських командах. Саме вони змушують поглянути на конфлікт з іншого боку, або знайти нове просторове рішення. Це вони знають, як направити наші звичайні судження по необхідному їм шляху.

Креативність, як компетенція стає все більше актуальною у міру того як проста буденна праця виконуватиметься роботами. Режисер приділяє більше

часу важким завданням та пошукам ідей. Нетрадиційні ситуації, довкілля, що нестримно міняється, вимагають стрімких креативних рішень. Замовники чекають чогось новенького, тому режисеру необхідно кожного разу знаходити нові відповіді на запитання. Становлення креативності — масовий тренд.

Креативність вбиває автоматизм. Дізнаватися про нове, збільшувати межі свого знання і навички. Нове не народжується на давньому або порожньому. Створювати нове художнє рішення, шукати нові режисерські прийоми та вивчати нові технології.

Ми усі були творчими в дитинстві, не боялися здаватися безглуздими, висловлюючи щось незвичайне. Пізніше наші ідеї та фантазії почали оцінювати і ми стали прислухатися до критики, почали розуміти, що не всім подобаються наші безрозсудні ідеї. В командах, які цінують креативність, підтримують безпечне середовище для ідей, працівники відчують себе зручно, пропонуючи рішення і готові до змін і експериментів.

Креативне мислення — невід'ємний компонент режисерської творчості. У когось воно розвинене краще, в інших — гірше, але все одно присутнє, від того що є частиною людської природи. Завдяки креативному мисленню ми зуміли виділитися з-поміж інших живих істот. Часто це знання допомагає нам оминати суперників по роботі. Відповідно, становлення креативного мислення — першочергове завдання освіти особи, яка у єднанні з високими моральними властивостями дозволяє стати людиною з великої літери.

Розділ 1.

Розвиток практичного інтелекту режисерів

Інтеле́кт (від лат. *intellectus* «відчуття», «сприйняття», «розуміння») — частина розуму, яка відповідає за обробку інформації, абстрактне мислення, винахідницьку діяльність і ухвалення рішень. Також існують споріднені поняття «Інтелектуальний апарат» та «Інтелектуальний потенціал». Згідно з іншим визначенням, інтелект — це інформаційний потенціал знань конкретної особистості, отриманий у результаті функціонування свідомості, мислення та розуму людини. Щодо суспільства використовуються терміни: «Інтелект планети», «Інтелект нації», «Інтелект країни», «Інтелект установи» тощо.

Інтелект властивий людям, а також спостерігається у тварин. Штучний інтелект — це розділ обчислювальної лінгвістики та інформатики, який займається формалізацією проблем і завдань інтелекту.

Сучасний режисер шоу застосовує інтелект не тільки для оброблення наявної інформації, наприклад, із метою побудови або вдосконалення розуміння, позиції, стратегії, методу, правила, комбінації, відношення, пояснення, рішення, плану чи цілі, але й для створення художнього образу, музично-шумового рішення та комунікації з величезною кількістю людей загалом.

Інтелект пов'язаний з іншими внутрішніми властивостями людини, такими як сприйняття, пам'ять, мова, уява, самосвідомість, самоконтроль, характер, володіння тілом, творчість, інтуїція, і, власне, формується завдяки функціонуванню означених параметрів особистості.

Величезні соціальні перетворення, які відбуваються в нашій країні, бурхливий науково-технічний прогрес вимагають від сучасної людини значного вміння орієнтуватися в навколишньому світі, вимагають нового бачення себе у змінених реаліях буття. Людина в усі часи свого існування завжди прагнула бути творцем свого життя: ініціювати і здійснювати

практичні дії, процеси пізнання, спостереження, прогнозування та інші види специфічної людської активності та їх творчого осмислення.

Мислення, емоції та поведінка тісно переплітаються між собою, впливають одне на одного, змінюючи наше життя. Тому наші думки, індивідуальний спосіб сприйняття дійсності, характер мислення іноді допомагають нам, а іноді пригнічують нашу діяльність.

Усвідомлення значущості впливу власних думок на поведінку, здоров'я та довголіття у кожної людини проявляються по-різному. Перспективною є така модель мислення, в основі якої лежать позитивні емоції, прийняття життя таким, яким воно є, з усім спектром бажаних і небажаних його проявів.

Існує і зворотний зв'язок: властиві нам звички багато в чому визначають наше бачення реальності та всі майбутні дії. Кожен зі свого досвіду знає, що роздуми про негативні аспекти життя знижують апетит, денормалізують сон, викликають хворобливі реакції, а іноді провокують депресію. Силу, з якою думки людини діють на її фізичний і психічний стан, виявлено давно. Такі численні факти, як смерть від чаклунського закляття, зцілення важкохворих паломників у «святих місцях», диво гіпнозу, безсумнівно, свідчать про силу впливу, з якою мислення формує наше здоров'я.

Словесно-логічне мислення — це провідний засіб теоретичного освоєння дійсності, що інтенсивно формується під час опанування здобувачами вищої освіти наукових понять у процесі навчання. Воно має вигляд міркування, здійснюється шляхом таких мислинневих дій, як аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, порівняння.

Логічне мислення — здатність мислити точно й послідовно, не допускаючи суперечностей у своїх міркуваннях, та вміння викривати логічні помилки. Ці якості мислення мають велике значення в будь-якій області наукової та практичної діяльності, зокрема і в роботі юриста, яка потребує точності мислення, обґрунтованості висновків. Міркування, у яких відсутня

строга логіка, а натомість присутні непослідовність і суперечності, ускладнюють справу та можуть стати причиною судової помилки.

В кінці ХХ століття дослідники звернули увагу, що для успішної кар'єри недостатньо володіти високим інтелектом і бути експертом у своїй сфері. Необхідно щось більше, пов'язане з почуттями та емоціями людини. Ця особиста якість отримала назву «емоційний інтелект» (Emotional Intelligence).

На думку наукового журналіста Деніела Гоулмана, поняття «емоційний інтелект» містить 5 компонентів.

Самосвідомість — здатність людини правильно розуміти свої емоції та мотивацію, оцінювати свої слабкі і сильні сторони, визначати цілі й життєві цінності.

Саморегуляція — здатність контролювати свої емоції і стримувати імпульси.

Мотивація — здатність прагнути до мети заради самого факту її досягнення.

Емпатія — здатність розуміти емоції, які відчувають оточуючі, враховувати почуття інших людей при прийнятті рішень, а також співпереживати іншим людям.

Соціальні навички — здатність вибудовувати відносини з людьми і направляти їх поведінку в бажаному напрямку.

Високий рівень розвитку всіх складових ЕІ допомагає нам ефективніше будувати кар'єру і відчувати задоволення від своєї роботи. Давайте виділимо 30 хвилин для себе і організуємо міні-тренінг.

Людина досягає мети лише тоді, коли бачить, куди потрібно йти, і розуміє, що відбувається навколо. Той, хто не знає свого емоційного світу, йде по життю з закритими очима.

За версією Пола Екмана, американського психолога і фахівця в галузі вивчення емоцій, ми маємо 7 базових емоцій: гнів (злість), печаль (смуток), презирство, відраза, страх, здивування, радість. Вони змішуються в коктейлі і утворюють базу автоматичних реакцій на те, що відбувається. При цьому кілька емоцій (зазвичай дві) є в нашому житті провідними. І важливо відстежити, які саме.

Вправа 1

Щоб дізнатися, наскільки ви розумієте свої почуття, дайте відповідь на 3 питання.

Яку емоцію я зараз відчуваю?

Саме зараз ця емоція корисна для мене?

Як часто упродовж дня я відчуваю цю емоцію?

Описуйте тільки ті емоції, які ви зазначили у себе при читанні цих питань. Вправа допоможе запуснути процес самоаналізу. Робіть його регулярно в різних ситуаціях, і з часом ви звикнете звертати увагу на свої почуття.

Вправа 2

Протягом дня записуйте всі свої емоції і події, які їх викликали. Мета — краще зрозуміти себе. Для візуалізації можна використовувати фломастери

для позначення кольору емоцій або смайлики. А потім поставте собі завдання — збільшити кількість веселих смайликів. І пам'ятайте, що велика частина подій — самі по собі нейтральні. А емоції — це лише наша реакція на них.

Часом наші емоції подібні тигру, що втік із цирку: він некерований, тому може налякати і поранити оточуючих (та й сам постраждати в результаті). Як навчитися керувати своїми реакціями?

Є безліч технік, наприклад — управління емоціями «через тіло». Це цікавий підхід, який можна застосовувати в будь-яких умовах. Тіло і розум людини — частини однієї системи, тому фізичний і емоційний стан тісно взаємопов'язані.

Вправа 3

1. Опустіть голову, опустіть плечі і, дивлячись в підлогу, сумним голосом скажіть: «Я успішна людина, у мене все виходить...»

2. Потім підніміть руки вгору, дивлячись в небо з піднятим підборіддям, розправте спину і скажіть впевненим голосом: «Я невдаха, у мене все йде шкереберть, нічого не виходить...»

Що ви відчули? Виявляється, мозок не розуміє слів! А ось міміка і жести посилають сигнали в підкірку мозку (давню лімбічну систему), і ми починаємо відчувати те, що транслює тіло.

Тепер, коли ви відчули різницю, протягом двох тижнів приймайте «позу лідера» хоча б на пару хвилин в день. На третій тиждень ви побачите, як змінився світ навколо!

У якості «швидкої самопомоги» на кожен день можна використовувати невелику вправу — її доречно робити в офісі або будь-якому іншому місці.

Вправа 4

Сядьте зручніше і зосередьте увагу на диханні. Зробіть спокійний вдих на 4 рахунки, затримайте дихання на 4 рахунки, видихніть на 4 рахунки.

Таким чином збільшуйте рахунок до 8 разів. Дихайте так, поки не відчуєте, що відновили свій емоційний стан.

«Серце» емоційного інтелекту — наша власна мотивація. Правило просте: якщо ти не знаєш, чого хочеш сам, ти не можеш мотивувати іншого (співробітника, дитину, близьку людину).

Мотивація — це внутрішні мотори, які змушують йти вперед і виходити із зони комфорту.

Розділ 2.

Методика «Латеральне мислення» за методом Едварда де Боно

Латеральне мислення — це зміщене мислення (від латинського *lateralis* — бічний). Його ще називають «дивергентне», і воно відрізняється від традиційного тим, що його фокус перенаправляється на вторинні, найнесподіваніші чи непримітні об'єкти. Простими словами, латеральне мислення дозволяє подивитися на проблему з неочевидних сторін та на цій основі згенерувати творчі рішення.

Термін «латеральне мислення» запровадив психолог Едвард де Боно у 1967 році. У своїй книзі «Мистецтво думати. Латеральне мислення як спосіб вирішення складних завдань» де Боно протиставляв латеральне мислення логічному, оскільки якщо за допомогою логічного ми робимо обґрунтований висновок, виходячи з доведених факторів та передумов, то у разі латерального мислення ми не обмежуємо себе ні правилами, ні принципами логіки. Так виникає окрема латеральна логіка.

З точки зору Едварда де Боно, латеральне мислення виникло як відповідь на ті питання, на які не може відповісти логічне мислення або будь-які інші види мислення (а їх безліч). Саме тому сфера застосування латерального мислення неймовірно широка. Насамперед, це актуально для розробки нової продукції, коли необхідно по-новому поглянути на ринок і поточну аудиторію, щоб побачити вільні комірочки або можливості для розвитку бізнесу. Також латеральне

мислення непогано працює і при плануванні бюджету, коли необхідно знайти вигідніші способи його розподілу.

Так як латеральне мислення означає нестандартне мислення, воно підходить для всіх ситуацій, коли терміново потрібні свіжі і актуальні ідеї. Допоможе латеральне мислення під час створення онлайн-уроку, якщо ви, наприклад, хочете залучити здобувачів неформальними та інтерактивними практиками. Можна навіть сказати, що латеральне мислення характеризує сучасного та затребуваного на ринку праці професіонала. Латеральне мислення складається з кількох методів:

Метод 1. Синектичний штурм

На думку психолога Боно, що є автором цього методу (як і методу шести капелюхів), подібними до синектичного штурму методиками можна усунути стереотипи мислення, що склалися, і подивитися на проблему так, щоб вони не заважали приймати оптимальне рішення. Для цього потрібно:

Максимально коротко (2–3 слова чи термінологічне визначення) описати вашу проблему. Описати способи, якими люди найчастіше вирішують аналогічні проблеми. Уявити себе на місці того, кому потрібно вирішити це завдання максимально нестандартним способом, але в іншій ролі (наприклад, уявити себе замовником, покупцем, продавцем або кимось, ким ви не є).

Уявити, як цю проблему вирішив би будь-який вигаданий персонаж чи історична особа.

Метод 2. Випадкове слово

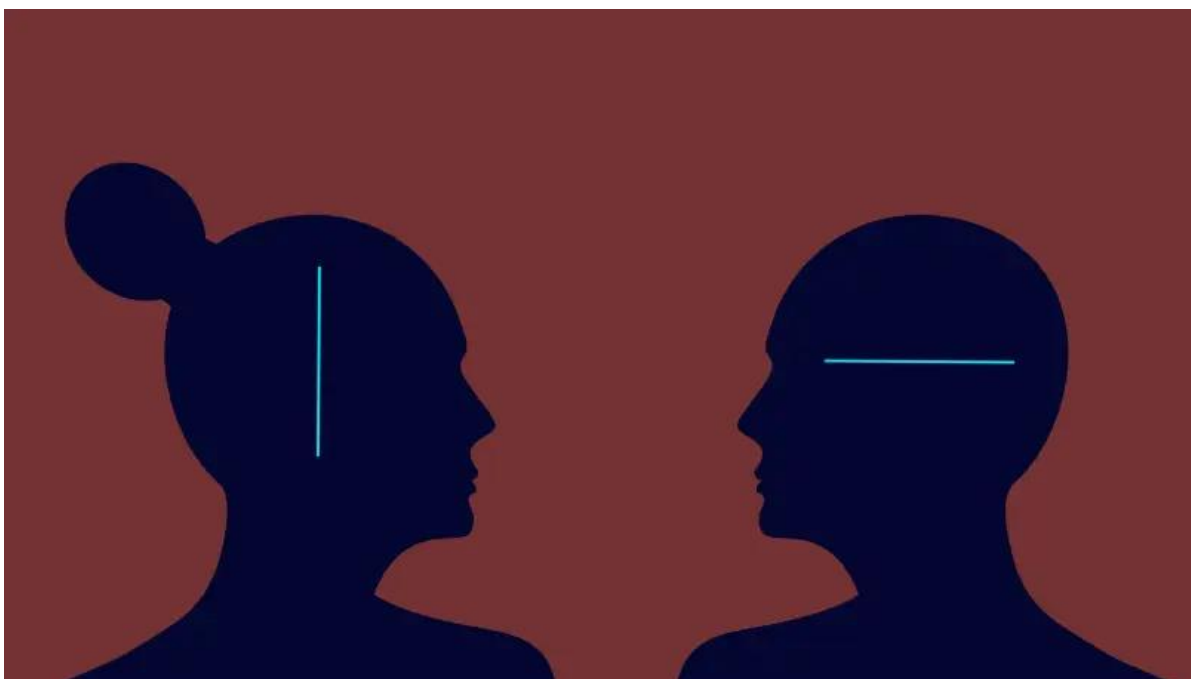
Цю методику варто застосовувати тоді, коли обговорення заходить у глухий кут. Наприклад, можна комбінувати її з методом капелюхів у тих випадках, якщо в учасників більше немає свіжих ідей або різні думки цього приводу. Нехай ведучий попросить кожного члена команди назвати випадкове слово, яке спало йому на думку. Потім потрібно спробувати пов'язати кожне із названих слів із розв'язуванням завданням. У процесі дискусії можуть виникнути нові напрями роботи та ідеї щодо вже порушених тем.

Метод 3. Вихід за межі

Людей нерідко обмежує час, бюджет чи інші ресурси. Але що, якби цих обмежень не було? Спробуйте уявити, як би ви вирішили проблему, якби жодні фактори не стримували вас. Як тільки накидаєте список ідей, подумайте, як можна їх оптимізувати, щоб вписати в існуючі межі, хай і з деякими поступками.

Всі ці способи латерального мислення допоможуть вам, незалежно від сфери їх застосування та професії.

Алгоритм латерального мислення

Маркетолог Філіп Котлер на основі теорії, запропонованої Едвардом де Бонно, сформулював свій універсальний алгоритм використання латерального мислення лише з трьох кроків:

Вибрати фокус. Насамперед потрібно визначитися з проблемою, яку ви розглядатимете, і зосередитися лише на ній. Ця проблема — відправна точка, без її вирішення неможлива реалізація жодної ідеї. Потрібно проаналізувати її з різних боків.

Розірвати шаблон. Після цього необхідно порушити звичний вам порядок дій та логіку сформульованої ідеї. Відступіть від прийнятих стандартів у напрямку того, що збоку здалося б безглуздим або абсурдним. Якщо у вас

виникло почуття, що ви думаєте чи пропонуєте щось зовсім дурне, все нормально — так і має бути.

Встановити логічний зв'язок. Тепер потрібно раціоналізувати вашу другу абсурдну пропозицію. Це найскладніший крок, що вимагає часу та творчості, який завершує алгоритм і дозволяє дійти потрібного результату. Подумайте, як можна адаптувати вашу шалену ідею до поточних умов, пом'якшити її, але зберегти суть?

Ця схема латерального мислення може бути застосована абсолютно в будь-яких сферах діяльності.

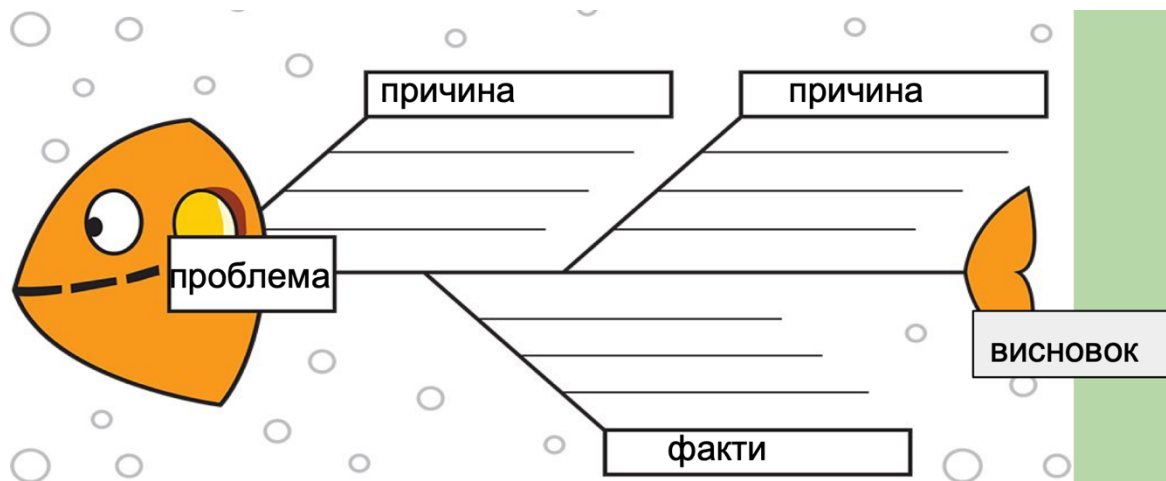
Як розвинути латеральне мислення? Опанувати його досить непросто, тому не варто хвилюватися, якщо у вас щось не виходить. Просто впровадьте у своє життя дані способи та практикуйте їх на постійній основі.

Знаходьте до будь-яких звичних занять, від чищення зубів до ведення документації, новий підхід. Критикуйте звичні вам шаблони та рішення, навіть якщо задоволені ними. Приділяйте час творчій діяльності, для цього заведіть відповідне творче хобі;

Спробуйте знайти нове застосування старим речам та інструменам. Виділяйте окремий час на роздуми та пошук нових ідей. Ви також можете використовувати такі техніки розвитку латерального мислення:

- вигадуйте дурні та безглузді ідеї з приводу всього, що бачите. Ви можете перетворити це на регулярні справи: відкрийте будь-яку картинку в інтернеті і придумайте оригінальну передісторію, як вона була зроблена.

- зважтеся на експеримент. Навіть зміна іміджу — це руйнування стереотипів мислення, що допомагає змінити внутрішнє самовідчуття, а отже, і модель поведінки. Сюди також відноситься вчинення дій, невластивих вам раніше. Наприклад, похід у кіно у повній самоті.

Проблеми латерального мислення. Оскільки латеральне мислення — творче мислення, йому також необхідно виділяти додатковий час, що може завадити вам вкластися у встановлені дедлайни. Також латеральне мислення не може гарантувати вам "єдино правильне рішення", оскільки його мета — допомогти вам знайти оригінальний підхід, а не найкращий. У цьому сенсі латеральне мислення ризиковане, особливо якщо у разі помилки ви можете щось втратити. Тому іноді краще вибирати класичне логічне мислення на шкоду нестандартному підходу, але на користь кінцевому результату.

Приклади латерального мислення

Яскравий приклад латерального мислення — латеральний маркетинг. На відміну від класичного маркетингу, який зосереджений на вдосконаленні наявних пропозицій, латеральний націлений на розробку нових пропозицій на основі старих. Так, наприклад, з'явилася готова заморожена піца, яку можна приготувати в мікрохвильовій печі, або доставка їжі. У першому випадку до ідеї могли прийти через відповідь на запитання «Як люди можуть поїсти піцу, якщо не хочуть готувати та йти в ресторан?», а в другому випадку — «Як поїсти, якщо під рукою немає продуктів, а можливості вийти з дому немає?».

Завдання на розвиток латерального мислення

Лихвар прийшов до боржника за грошима, але у того їх немає і не буде в найближчому майбутньому. Тоді лихвар запропонував боржникові угоду: він кине у мішечок два камені — один чорний, другий білий. Якщо дочка боржника витягне білий камінь, то борг буде скасовано. Якщо витягне чорний, борг теж

буде скасовано, але дівчина вийде за лихваря заміж. Якщо ж і боржник, і його дочка відмовляться брати участь у цьому, то вся родина буде позбавлена майна.

Боржник погодився. Тоді лихвар нахилився до доріжки і підняв два камені, але дівчина помітила, що лихвар мухлює: обидва камені були чорними.

Що робити дівчині, щоб не виходити заміж за ненависного лихваря, але й урятувати батька від боргу?

Відповідь: правильної відповіді немає, оскільки це завдання спрямоване на розвиток творчого мислення, де головне завдання — закінчити історію з благополучним для боржника та його дочки результатом. Однак сам Едвард де Бонно пропонує таку відповідь: дівчина повинна витягнути з мішечка один камінчик так, щоб інші не помітили його колір, і відразу випустити його в купу таких же, а лихварю запропонувати дістати решту. Адже якщо він витягне звідти чорний камінь, то дівчина впустила білий. А лихвар не наважиться зізнатися в обмані.

Головоломки та загадки:

Відвідувач кафе замовив собі чашку кави, але раптом виявив, що в ній плаває муха. Він покликав офіціанта та попросив замінити каву. Коли той приніс нову чашку, відвідувач заявив, що це не заміна — офіціант просто виловив муху і перелив напій в іншу чашку. Як відвідувач це зрозумів?

Відповідь: відвідувач встиг додати в каву цукор перед тим, як виявив у ньому муху.

Двоє шахтарів вибралися з вугільної шахти. Коли вони вийшли на світ, виявилось, що в одного обличчя абсолютно чисте, а в іншого брудне. Проте вмиватися пішов той, у кого обличчя було чисте. Чому?

Відповідь: той, у кого було чисте обличчя, дивлячись на друга, подумав, що коли той брудний, то за логікою вони обидва повинні були забруднитись. А той, у кого було брудне обличчя, побачив чисте обличчя друга і подумав навпаки.

Перед повною залою людей грають двадцять майстерних музикантів, проте ніхто їх не слухає. Чому?

Відповідь: тому що вони грають у баскетбол і люди дивляться, а не слухають.

Якщо вам потрібне поглиблення в тему, допоможе спеціальна програма навчання з латерального мислення або книга основоположника цього типу мислення Едварда де Боно «Мистецтво думати. Латеральне мислення як засіб вирішення складних завдань». І те, й інше навчить вас думати креативно і знаходити вихід навіть у ситуаціях, з яких, здавалося б, виходу немає.

Розділ 3.

Практична методика «Шість капелюхів»

Метод «Шість капелюхів мислення» покликаний допомогти підвищити ефективність будь якої уявної роботи. В його основі лежить ідея про паралельне мислення. У традиційному мисленні людина ґрунтується на зіткненні думок, дискусіях і полеміці. Але такий підхід не завжди дозволяє знайти краще рішення. Паралельне мислення, в свою чергу, є конструктивним, в якому різні позиції співіснують, а не стикаються.

Метод «Шість капелюхів мислення» дозволяє долати труднощі за рахунок поділу розумового процесу на шість окремих режимів — капелюхів, що відрізняються кольором. Аналогічно тому, як повноколірний друк робить можливим створити кольорову картинку, метод шести капелюхів пропонує провести такий же процес з мисленням. Мислення про все одночасно має бути замінено застосуванням різних розумових аспектів по черзі. У підсумку всі аспекти збираються воедино і виходить «повнокольорове мислення».

Метод «Шість капелюхів» та його значення

Білий капелюх

Перший капелюх застосовується для спрямування мислення на інформацію, коли людину цікавлять лише цифри і факти. Тут вона задається питаннями на тему того, що їй вже відомо, які дані їй потрібні ще і як їх зібрати.

Червоний капелюх

Другий капелюх дозволяє людині висловити емоції, інтуїтивні здогадки і почуття з приводу зацікавлених проблем без роз'яснення того, чому справа йде саме так, хто є винуватцем і що потрібно робити.

Чорний капелюх

Третій капелюх розрахований на надання критичних оцінок і побоювань. Його функцією є захист від необдуманих вчинків і вказівка на можливі ризики.

Жовтий капелюх

Коли людина одягає четвертий капелюх, вона замислюється про переваги прийнятого рішення, а також про перспективи і вигоди конкретних цілей. Цей капелюх передбачає переключення уваги до пошуку переваг пропонованої ідеї.

Зелений капелюх

Під п'ятим капелюхом людина починає генерувати нові ідеї, модифікувати існуючі, шукати альтернативи і досліджувати можливості. Іншими словами, тут повністю задіюється креативність і творче мислення

Синій капелюх

Шостий капелюх відрізняється від інших своїм призначенням — він не потрібен для роботи над змістом, а для того щоб керувати всім процесом роботи і реалізації задуму. Зазвичай він використовується на самому початку застосування методу, щоб визначити майбутні дії, а потім в кінці, щоб підвести підсумок і намітити нові цілі.

Чотири типи використання методу «Шість капелюхів»

Застосування шести капелюхів ефективно, як уже зазначалося, у процесі будь-якої розумової роботи, в будь-яких сферах і на різних стадіях. Приміром, в особистій сфері метод може допомогти написати лист, спланувати справи, провести оцінку чого-небудь, знайти вихід зі складної ситуації та інше.

При груповому використанні методика може бути розглянута в якості різновиду методу мозкового штурму. Крім того, її можна використовувати для вирішення конфліктів і, знову ж таки, в плануванні або оцінці. Також можна застосовувати як складову навчальної програми.

Не буде зайвим помітити, що метод «Шість капелюхів мислення» використовують у своїй роботі такі компанії як «DuPont», «Pepsico», «IBM», «British Airways» та інші.

Чотири типи застосування шести капелюхів:

- Надіти капелюх
- Зняти капелюх
- Змінити капелюх
- Позначити мислення
- Правила методу

В умовах колективного застосування метод «Шість капелюхів мислення» ґрунтується на наявності модератора, керуючого процесом і слідкуючого за

дисципліною. Модератор завжди знаходиться під синім капелюхом, веде записи і резюмує отримані результати.

Ведучий, починаючи процес, знайомить усіх учасників з загальними принципами методу і визначає завдання, яке потребує вирішення, наприклад: «Наші конкуренти запропонували нам партнерство у сфері... Що робити?».

Процес починається з того, що всі учасники разом одягають один і той же капелюх і оцінююче дивляться на ситуацію в порядку черги, виходячи з ракурсу, який відповідає конкретному капелюху. Порядок, в якому будуть вдягатися капелюхи, не має особливого значення, однак притримуватись якоїсь послідовності все-таки потрібно.

Можна, наприклад, спробувати зробити так:

Обговорення теми починається з білого капелюха, збирається вся наявна інформація, цифри, умови, дані тощо. Потім ця інформація обговорюється в негативному ключі (чорний капелюх), і навіть якщо у ситуації є багато переваг, недоліки все-таки теж можуть існувати — їх і потрібно відшукати. Після цього потрібно знайти всі позитивні особливості (жовтий капелюх).

Вправа «Оповідання із заголовків»

Автор вправи Е. Де Боно.

Ціль: Розвиток дивергентного мислення.

Інструкція: Візьміть одну газету. Перегляньте заголовки. Це завдання треба зробити, використовуючи лише один випуск. Ваше завдання — скласти разом якнайбільше заголовків, щоб вийшла якась розповідь. Ця розповідь повинна сама по собі мати сенс. Якщо вам доводиться заповнювати прогалини вигаданими словами, то ваша розповідь не зовсім вдалася. Зверніть увагу, скільки таких заголовків ви можете скласти разом у такий спосіб. Чим більше заголовків, чим довша розповідь, тим більшого успіху ви досягли. Вирізавши заголовки, ви можете скласти різні комбінації. У вас можуть вийти несхожі розповіді. Ви можете виконати варіант завдання, взявши картинку (фотографію) із газети та підібравши до неї заголовок. Це може бути будь-який заголовок, крім «рідного» (того, що дійсно відповідає цій картинці).

Ваша комбінація може бути як серйозною, так і жартівливою (постарайтеся по можливості отримати жартівливу комбінацію).

Ви можете збирати серію картинок та заголовків, а потім пробувати складати з них різні комбінації. При цьому тренуються ваше сприйняття, увага та здатність знаходити альтернативи.

Розділ 4.

Креативність та IQ

Дослідження про поєднання креативності та IQ

У дослідженнях П. Торренса та Джо Гілфорда виявлена висока позитивна кореляція рівня IQ і рівня креативності. Що вищий рівень інтелекту, то більша ймовірність того, що досліджуваний матиме високі показники за тестами креативності, хоча в осіб із високорозвиненим інтелектом можуть траплятися і низькі показники креативності. П. Торренс запропонував теорію інтелектуального порогу: за IQ нижче від 115-120 балів інтелект і креативність утворюють єдиний фактор; за IQ понад 120 — творчі здібності та інтелект стають незалежними факторами.

Дослідники Д. Векслер, Г. Айзенк, Л. Терме, Р. Стенберг розглядають інтелект і креативність як єдину людську здатність вищого плану. В. Дружинін охарактеризував цю точку зору «як редукція креативності до інтелекту». В даному випадку йдеться не просто про те, що це єдина здатність, а про те, що творчість похідна інтелекту. Високий інтелект — високі творчі здібності. Низький інтелект — низький хист до творчості. Немає жодної необхідності, вважає Ганс Айзенк, виділяти креативність як особливу здатність. Здатність до будь-якого виду творчості (наукова, художня) забезпечується, передусім, високими значеннями загального інтелекту.

Найпершим у науці креативність та інтелект протиставив Джо Гілфорд. Він спирався на власну теорію двох видів мислення: конвергентного та дивергентного. Конвергентне мислення спрямоване на аналіз всіх наявних

способів розв'язання задачі, з тим, щоб вибрати з них єдиний правильний. Конвергентне мислення лежить в основі інтелекту. Дивергентне мислення — це мислення, «що йде одночасно у багатьох напрямках», воно спрямоване на те, щоб породити безліч різних варіантів розв'язання задачі. Дивергентне мислення лежить в основі креативності.

Уміння нестандартно мислити та вирішувати повсякденні завдання поза шаблоном — запорука успішності. Саме напрацюванню цих навичок сучасна школа має приділяти додаткову увагу.

Пропонуємо кілька вправ, які обов'язково стануть у пригоді для розвитку власних творчих навичок.

Вправа «Навпаки»

Подібне систематичне тренування привчає мозок аналізувати інформацію поза звичним шаблоном. Ця навичка допомагає швидко знаходити альтернативні способи вирішення проблемних ситуацій у разі їхнього виникнення.

Принцип виконання: Спершу запропонуйте учасникам читати певні слова, фрази, а згодом і речення навпаки. Потім підвищуйте складність та запропонуйте визначити на слух слова, сказані вами навпаки.

Для поступового напрацювання навички можна виконувати вправу в кілька етапів, поступово підвищуючи її складність.

Вправа «Перестановка літер»

Виконуючи подібні вправи можна напрацювати навичку швидко знаходити прихований сенс та зчитувати значення, що здаються незрозумілими на перший погляд.

Принцип виконання: Запропонуйте учасникам уважно поглянути на безладну перестановку літер та назвати змістовне слово.

Через певний час можна запропонувати розшифрувати цілий текст, що складений за принципом анаграм. Наприклад ось так:

Різновид подібних завдань — філворди. Їхній сенс полягає у тому, щоб виокремити із суцільних букв окремі слова.

Наприклад: філворди, також як і анаграми, можна створювати як власноруч, так і за допомогою спеціального безкоштовного генератора.

Вправа «Я художник, я так бачу»

Ця вправа розвиває фантазію, а також навичку бачити незвичне у буденному. Принцип виконання: запропонуйте учасникам зобразити певні абстрактні слова, зміст певних понять чи термінів та пояснити сенс власної ілюстрації. Таку вправу можна провести у якості змагання між окремими групами. Завдання учасників — створити ілюстрацію найбільш влучну за змістом, а також відгадати, що саме зобразила команда суперників.

Вправа «Як пов'язати несумісне»

Ця вправа розвиває навичку вигадувати нестандартні ідеї.

Принцип виконання: Надайте учасникам будь-які два слова, які жодним чином не пов'язані між собою на перший погляд. Запропонуйте вигадати по 3 ознаки подібності та відмінності між ними, а також скласти кілька змістовних речень, в яких ці обидва слова обов'язково фігуруватимуть.

Наприклад, оберемо слова «камінь» та «ножиці». Відмінності — ножиці завжди мають чітку форму та конфігурацію, а камінь ні; при нагріванні ножиці остигають швидко, а камінь повільно; ножиці створені штучно, а камінь зазвичай має природне походження.

Подібне — обидва предмети можна використовувати як знаряддя праці; ножиці створені з металу, якщо камінь — магматична порода, то з нього також можна виплавити метал; при їхній взаємодії можна трансформувати будь-який з цих двох предметів.

Речення: «Наталя сиділа на камені на березі моря та старанно вирізала малюнки із журналу». «Ножиці геть затупилися, тому Сергій їх погострив спеціальним каменем» та інше.

Вправа «А що було б...»

Ця вправа дозволяє напрацювати вміння сприймання та аналізу інформації поза звичних меж. Її використання активізує творче мислення та фантазію. Таку вправу можна виконувати індивідуально, в парах, групами у процесі змагання, а також у форматі «мозкового штурму». Принцип виконання: Запропонуйте учасникам пофантазувати, щоб було, якби звичні процеси та явищі були влаштовані зовсім по-іншому.

Наприклад, уявімо ситуацію, якби люди вміли літати; як би змінився наш світ, якби не було сили тяжіння; як би вплинула на наше повсякденне життя здатність мозку запам'ятовувати та відтворювати абсолютно все, що відбувалося з кожним із нас протягом усього життя та інше.

Креативне мислення — не вроджена особливість обраних. Перш за все, це навичка, яку, доклавши відповідних зусиль, можна розвинути.

Розділ 5.

Метод Дудлінг

Друдл (або англійською droodles) — це цікавий винахід американського автора-гумориста Роджера Прайса і креативного продюсера Леонарда Стерна, запропонований ними в 1950-х роках. Назва droodle є комбінацією трьох слів “doodle” (каракулі), “drawing” (малюнок) і “riddle” (загадка). Навіть сама назва винаходу цілком відображає креативне мислення своїх авторів.

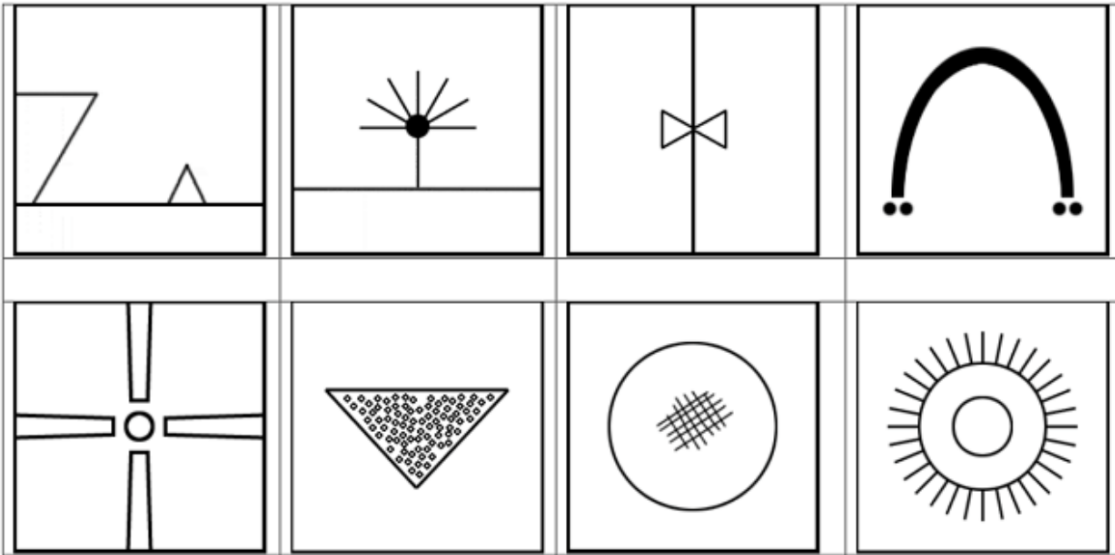
Використання методу Дудлінг

Суть винаходу полягає в тому, що вам пропонується описати картинку, яка має множинні значення. Картинка Друдла є чимось на зразок каракулів і схожа на те, що зазвичай здобувач або школяр малюють машинально на папері під час лекції або уроку. Однак у droodle автори спочатку закладають варіативність її інтерпретації. Спочатку Друдли мали тільки розважальний характер, а публікували їх в основному в газетах і журналах для підвищення інтересу читача до видання. Адже, напевно, будь-якій людині завжди хочеться розгадати просту і цікаву загадку. Однак, поступово Друдли перекочували і в інші сфери людського дозвілля, в психологію і навіть в мистецтво.

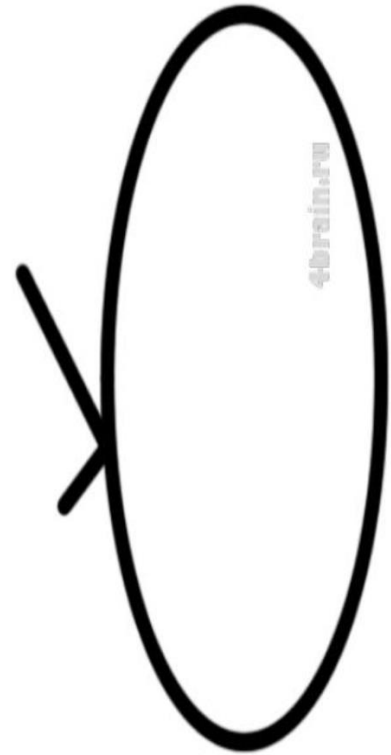
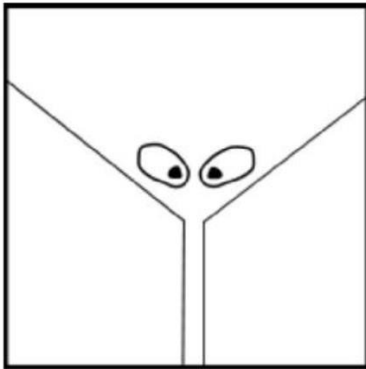
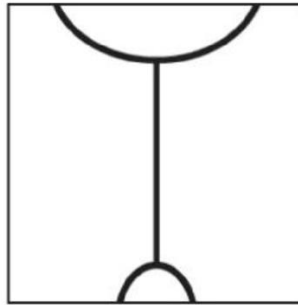
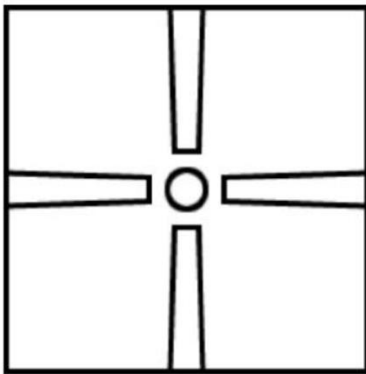
Часто Друдли загадуються саме дітям для розширення їх кругозору, і тому нерідко Друдли-картинки можна зустріти в різних дитячих книжках. Однак використовувати Друдли можна не тільки для дітей, але й для дорослих для розвитку їх навичок творчого мислення. Крім того, Друдли використовуються в гештальтпсихології і гештальт-терапії.

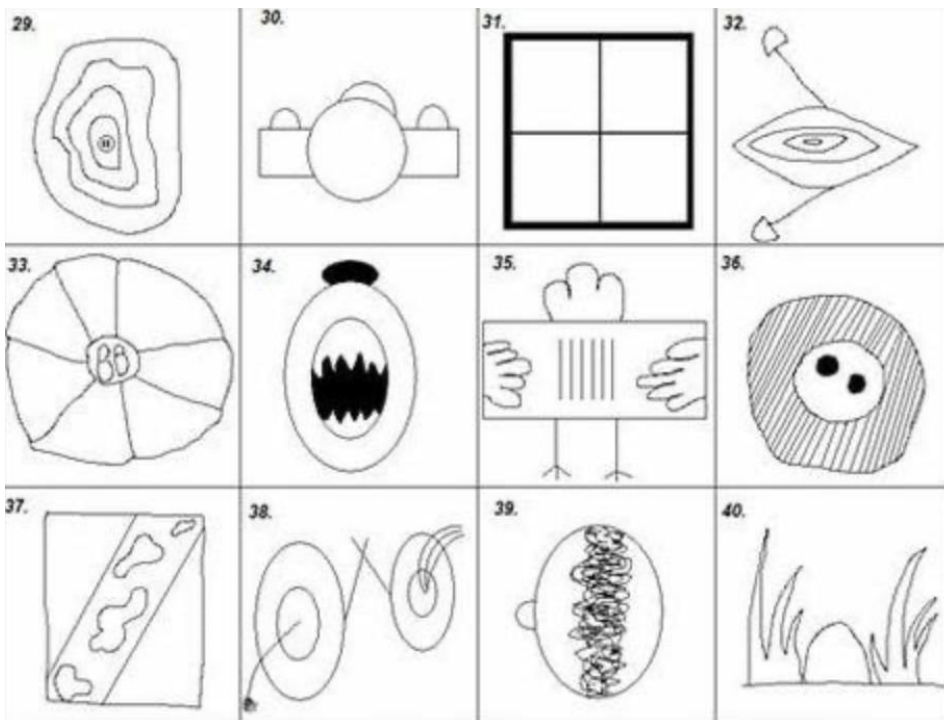
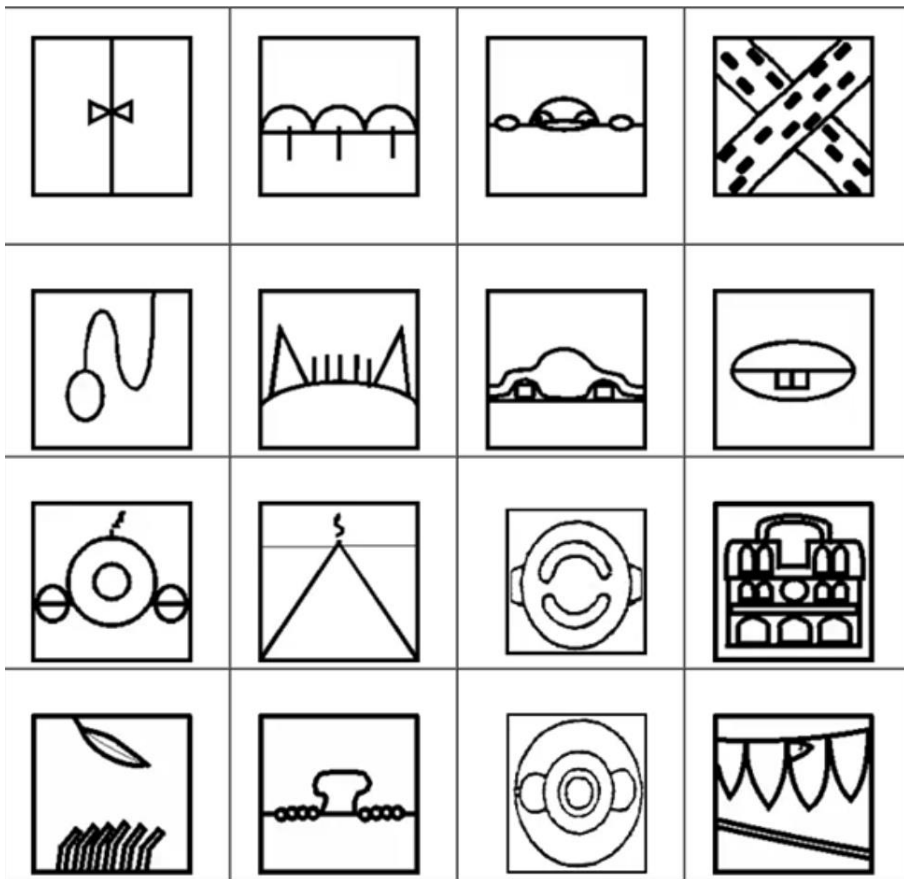
Пропонуємо найцікавіші друдли, які ми змогли знайти в мережі Інтернет. Завдання звучить так: Що зображено на цьому малюнку? Вкажи максимальну кількість можливих варіантів.

Приклади Дудлів

**ЩО ЗОБРАЖЕНО НА ЦЬОМУ МАЛЮНКУ?
ВКАЖИ МАКСИМАЛЬНУ КІЛЬКІСТЬ МОЖЛИВИХ ВАРІАНТІВ.**

Дудлінг – новий тренд мистецтва

Дудлінг — це політ фантазії, те, що прийнято називати уявою, несвідомий малюнок. У перекладі з англійської мови, дудлінг — це малювання каракулів, несвідоме малювання.

Зентангл — це абстрактний художній мініатюрний твір, який створюється з візерунків, які не мають смислового навантаження, на аркуші паперу для малювання. Малюнок в стилі зентангл повторює орнаменти, лінії, кола та інші форми, кожна з яких має назву «Тангль». Вони з'єднуються між собою в химерні візерунки.

Малювання в таких техніках — це можливість розслабитися, зменшити ритм активного життя, а також створити чудові витвори мистецтва.

Результати досліджень показують, що техніка «Дудлінг» покращує пам'ять, стимулює творчі здібності, піднімає настрій, заспокоює в стресових ситуаціях і може бути використана як інструмент управління гнівом. Тим, хто працює з великим об'ємом інформації, зентангл допомагає «перезавантажити» мозок — ніби ви задрімали і прокинулися свіжими, повними сил.

Крім того, відточуючи штрихи, удосконалюючи свої візерунки і малюнки, ви коригуєте зорово-моторну координацію, яка необхідна для малювання, так що зентангл допомагає набутти впевненості в собі.

У техніці «Дудлінг» немає ніяких обмежень. У дудлінгу головне сам процес, від якого ти отримуєш задоволення, заспокоєння, відпочинок, а сам малюнок та його краса йдуть на другий план. Багато людей, нудьгуючи на уроці чи лекції або розмовляючи по телефону, малювали хаотичне переплетення ліній, спіралей, пружин. У результаті, виходили досить дивні малюнки у стилі «Дудлінг».

Дудлінг — це спосіб створення примітивних форм і фігур, таких як: точки, кола, вигнуті лінії. З таких маленьких елементів потім складаються гарні, складні картини. Це такі неусвідомлені малюнки, або просто — каракулі.

За даними досліджень, дудлінг допомагає людині не втрачати багато енергії на обробку нецікавої інформації й саму концентрацію уваги,

«перевантажити» мозок та просто розслабитись, тримаючи себе у робочому тонусі.

Такі рисункові вправи дозволяють «відключити мозок та увімкнути душу», не відчувати й не виконувати правил малярства. Політ вашої творчості — безмежний та вільний. Не думайте, коли малюєте дудл. Осмислення у даному випадку — лише негативний фактор, через який ви можете покинути роботу незавершеною, відчувати недосконалість зображуваного, невпевненість у потрібності такого малюнку... Тому кожен свій «неправильний штрих» перетворіть на шедевр!

Схожий із дудлінгом стиль «Зентангл». Але, на відміну від зентангла, у дудлінгу немає спеціальних правил і обмежень: можна малювати олівцями або фарбами, на папері, тканині або одязі. Дудлінг повністю вільний стиль, у нього немає ніяких правил або рамок, а у зентанглі є свої правила.

Для зентанглу ключовою умовою є повне занурення у процес і концентрація на кожній лінії, що проводиться ручкою. Для малювання використовують аркуш паперу, розкреслений на квадрати розміром 9x9 сантиметрів. Усередині кожного такого квадрату і знаходиться окрема композиція. Тобто свій окремий малюнок. Або один великий квадрат ділиться на кілька маленьких, а потім у кожному такому маленькому квадраті малюють фігури, точки, прямі та зігнуті лінії, які потім утворюють один великий малюнок. Дудлінг повністю вільний стиль, у нього немає ніяких правил або меж, а у зентанглі є свої правила.

Розділ 6.

Індивідуальні прийоми-стимулятори: практичні вправи

Вправа «Прогулянка у чужих туфлях»

Попросіть когось обмінятися взуттям — одягнути чийсь туфлі. Необхідно спробувати досягти значної зміни.

Наприклад, нехай чоловіки одягнуть жіночі туфлі і навпаки. Обов'язково фіксуйте свої відчуття, що ви при цьому відчуваєте, думаєте?

Подумайте про соціальні норми і про те, як їх трохи порушувати.

Потім покладіть чужі туфлі перед собою. Не поспішайте, посидіть, уважно роздивіться взуття з усіх боків. Обов'язково спостерігайте та фіксуйте ознаки нервозності.

Спробуйте відігнати від себе поняття, які роєм кричать у вас у голові — як це неприродно, незручно та антисоціально. Закарбуйте спосіб, як ви справляєтеся з відчуттям незручності, намагаючись послабити його.

Підсумок завдання — створити найвищу піраміду із взуття у себе вдома.

Потрібно у соціальних мережах викласти опитування — знайшла подарунок на 14 (назва предмета) підкажіть, як ним користуватися.

Поданий текст приблизний, включайте фантазію.

Одним словом далі має бути щось дивне і нереальне, що викликає реальне питання у ваших друзів та знайомих.

Хто знає, як користуватися паперовою викруткою?

Де дістати силіконовий ноктюрн? Мені потрібно трохи м'ятної жовчі!

Що більше питань, то довше триває гра.

Вправа «Асоціації 5+5»

Погляньте на кімнату, де ви зараз перебуваєте.

За який предмет зачепився ваш погляд?

А тепер напишіть 5 прикметників, які найбільше підходять до предмета і ще 5 прикметників, які абсолютно не підходять до нього.

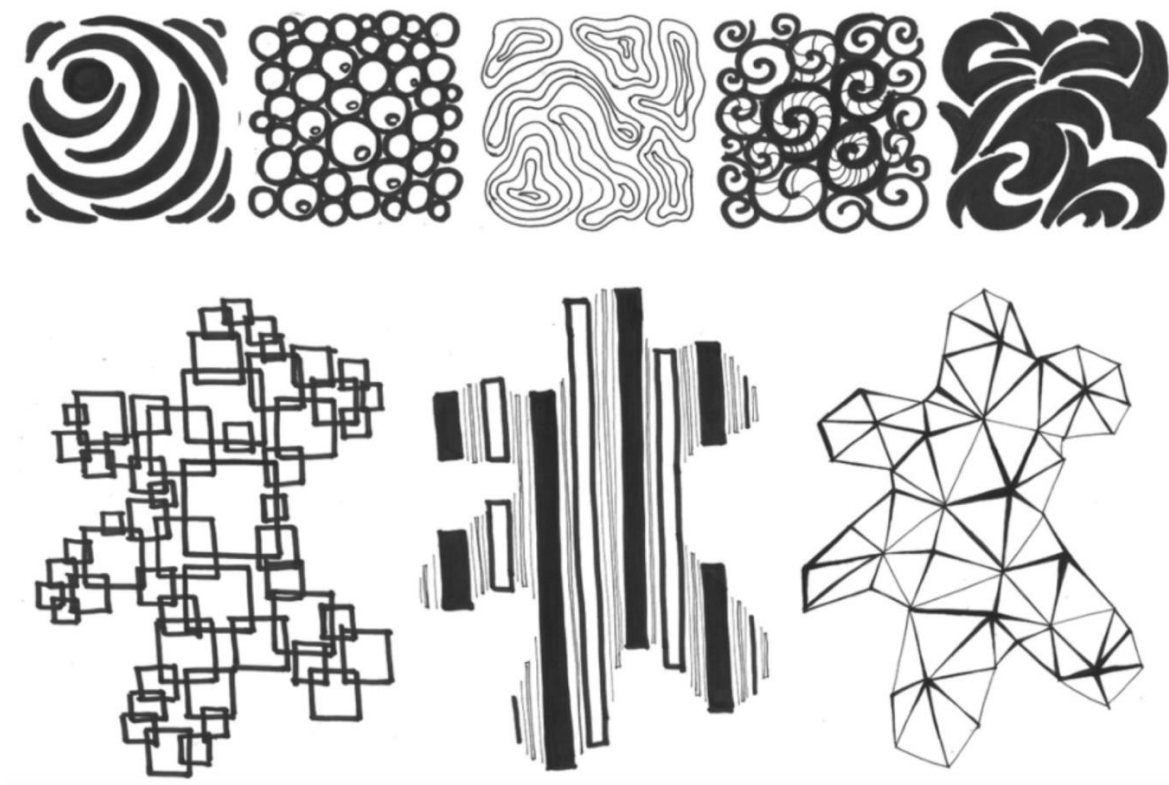
Покопайтесь у своїх відчуттях та сприйняттях та знайдіть необхідні визначення.

Приклад:

Предмет — шоколадка

Гіркий, смачний, натуральний, бельгійський, пористий.

Загадковий, скляний, плюшевий, смажений, літній.

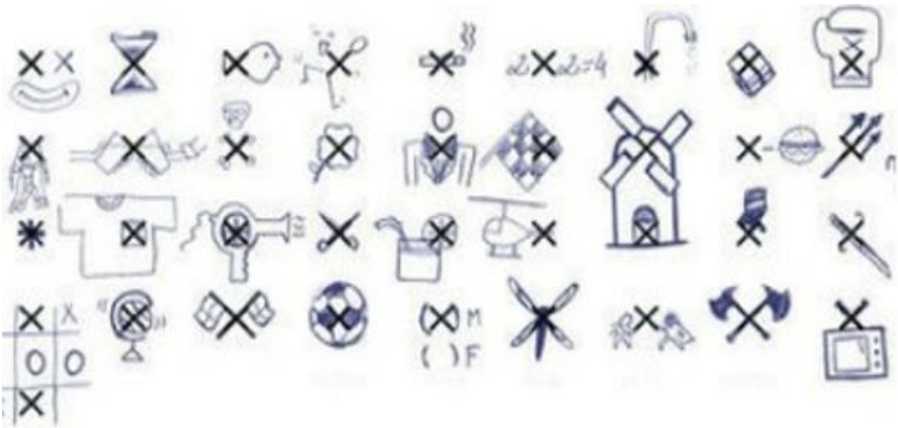

Вправа «Тест на креативність»

Взагалі креативність оцінюють за кількома факторами, це:

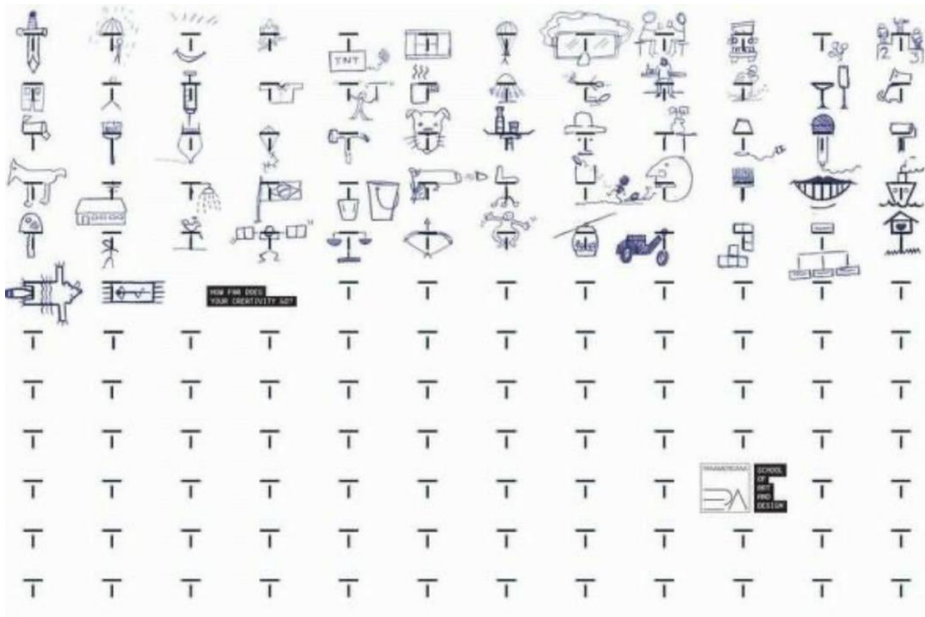
Швидкість — кількісний показник, у тестах найчастіше це кількість виконаних завдань. Гнучкість — цей показник оцінює різноманітність ідей та стратегій, здатність переходити від одного аспекту до іншого. Оригінальність — цей показник характеризує здатність висувати ідеї, які відрізняються від очевидних, загальновідомих, банальних чи усталених. Здатність бачити суть проблеми. Здатність чинити опір стереотипам.

Беремо аркуш паперу і малюємо такі ось такі хрестики: 6 заввишки, і 9 завдовжки:

Або можна використати інші символи:

Вправа «Лампочка»

Візьміть звичайну лампочку, фарби, які є під рукою (краще акрил) і розпишіть лампу за своїм бажанням, нехай вона передає ваш стан, настрій.

Уважно розгляньте малюнки з зовнішньої та внутрішньої сторони. Якщо вас все влаштовує, встановіть її в прохідному місці вашого будинку.

Вправа «Робота зі снами»

Вдень приготуйте завдання вашого проєкту, яке не виходить чи є найскладнішим. Вона має бути чітко сформульована у вигляді прохання чи питання. Перед сном прочитайте кілька разів це завдання. Запам'ятайте та усвідомте його.

Лягайте спокійно спати. Перед сном у напологливій формі просіть вашу підсвідомість дати вам найкращу відповідь.

Заведіть будильник спеціально на 30 хв раніше, а під подушку покладіть блокнот та олівець, можна диктофон.

Фіксуйте всі образи, намагайтеся уважно їх запам'ятати, всі дрібниці, світло, фактуру, сюжет, героїв, що вони говорять, але пам'ятайте цю мову складну для розуміння.

А ось і ранок! Подякуйте вашій підсвідомості за трип і пожуріть, якщо порожньо. Далі все виписавши почніть із питання, як це підходить до мого проекту? І шляхом асоціативного підбору почніть записувати.

Вправа «Стислість сестра або брат таланту»

Ернест Хемінгуей, колись написав найкоротшу розповідь, що складається з 6 слів «На продаж: дитячі черевики, неношені».

Напишіть 10 оповідань. Перетворіть це на книжку-коротиш. Спочатку буде складно, далі увійдете у смак і вас буде важко зупинити.

Вправа «Вірш!»

Візьміть вірш вашого улюбленого поета (бажано класику в оригіналі).

Надайте кожному слову певну ноту за таким правилом: одна літера — нота ДО, дві літери — Ре, три літери — Мі.

Перекладіть на нотний стан 2-3 чотири вірші (такти проставляйте за словами).

Якщо у вас є інструмент, зіграйте ці ноти, тривалість — грайте як велить серце.

Запишіть ваш твір (Гармонія, аранжування).

Підпишіть ваш твір (Романс, полонез, марш).

Опишіть свої старання та відчуття.

Вправа «Що ви бачите на цьому зображенні?»

- Ваш мозок відразу на цій картинці виділить об'єкт, але що він бачить?
- Вашим зусиллям та усуненням уваги, ви можете змінити сприйняття.

Вправа «Розвиток креативності»

Знайдіть схожість між наведеними нижче об'єктами. Наприклад: «Що спільного між слоном та бананом?». Можливі відповіді: товста шкіра, живуть у спекотному кліматі тощо. На кожну пару відводиться три хвилини.

1. Що спільного між кавою та мешканцями Лапландії?

2. Що спільного між шнурками для взуття та поїздами?
3. Що спільного між горою та шоколадом?
4. Що спільного між ходьбою та говорінням?

Час проведення та обговорення результатів — 25–30 хвилин.

Вправа «Творче осяяння»

Мета: розвиток творчого мислення та вміння зосередитися.

Протягом двох хвилин, використовуючи 14 слів (тренер сам підбирає заздалегідь слова, набір слів може змінюватися у зв'язку з цілями та завданнями тренінгу), придумайте зв'язкову розповідь. Можна ставити слова зі списку у будь-якому порядку, а також додавати будь-які інші слова.

Вправа «Перетворення»

Ціль: розвиток креативності.

Для розвитку технічного інтелекту дуже корисно уявляти конструкцію різних машин і приладів, а також принципи їх роботи. Пропонуємо вам нову та ефективну вправу. Якщо ви не знаєте, який принцип роботи того чи іншого приладу просто придумайте його!

1. Уявіть собі, що ви — це аркуш паперу, ось-ось готовий вирушити в копіювальний апарат. Заплющивши очі, у максимальних подробицях уявіть процес, що відбувається з вами.

2. Уявіть, що ви — бензин у бензобаку автомобіля, що надходить у двигун. Ви перетворюєтеся на вибухову силу і рухаєте автомобіль. Заплющивши очі, у максимальних подробицях уявіть процес, що відбувається з вами.

3. Уявіть, що ви — сигнал, випромінюваний передавачем місцевої телестанції. Заплющивши очі, максимально докладно уявіть собі ваш шлях від антени передавача до перетворення на картинку на телеекрані.

4. Уявіть, що ви перетворилися на свій голос і здійснюєте шлях від вашої телефонної трубки через супутник зв'язку в телефонну трубку вашого друга, що знаходиться на протилежному кінці планети. Закривши очі, уявіть собі свою подорож якомога детальніше.

Вправа «Велика літера»

Щоб стимулювати появу творчих ідей, потрібно навчитися шукати асоціації у звичайному потоці думок.

Цю вправу можна виконувати будь-де, будь-коли, з будь-якою буквою! Почнемо з літери Ж. Протягом трьох хвилин запишіть якнайбільше слів, що починаються з літери Ж.

Час проведення: 10-15 хвилин.

Вправа «Зав'яжи шнурок»

Ціль: розвиток креативності. За дві хвилини знайдіть якнайбільше застосувань для взуттєвого шнурка та запишіть їх.

Цю вправу, що розвиває творчий інтелект для розгляду, можна брати будь-який інший предмет: скріпку для паперів, зубну щітку, олівець, сірник... та ін. Час проведення та обговорення результатів — 10 хвилин.

Розділ 7.

Групові прийоми-стимулятори креативності: практичні тренінги та вправи

Вправа «Принцеса та селянин»

Мета: спонукати здобувачів до творчого мислення.

Розмір групи: від 5 до 15 осіб.

Вам знадобиться один екземпляр тексту історії на кожного учасника. Порядок дій:

1. Розкажіть історію про принцесу та селянина.
2. Роздайте кожному учаснику екземпляр історії та дозвольте обговорювати проблему як завгодно довго — швидше за все, це займе 5–10 хвилин.
3. Запропонуйте свою відповідь на загадку, але якщо хтось розсудить інакше, тим краще.

Текст:

Селянин захотів одружитися з принцесою. Король, її батько, розлютився і наказав відрубати селянину голову за зухвалість.

Але селянин був гарний, а королева добра і бажала дочці щастя, тому вона вмовила короля піддати селянина випробуванням. Вирішили, що він повинен витягти з ящика одну з двох карт і прийняти те, що буде на ній написано, як свою долю. На одній карті буде написано «весілля», а на іншій — «смерть». Якщо він відмовиться, то помре. Однак король шахраював: позначив обидві карти словом «смерть» і поклав їх у ящик.

Королева це побачила та поспішила розповісти про все принцесі, щоб та змогла попередити свого коханого про нерозв'язне завдання і ту жахливу небезпеку, що нависла над ним. Проте, коли настав час випробування, селянин тримався спокійно. Він витяг карту, після чого одружився з принцесою і жив після цього щасливо. Король так розлютився, що помер від удару, а королева успадкувала престол. Як селянину вдалося уникнути пастки, влаштованої злим королем?

Правильна відповідь: правильна відповідь свідчить, що селянин витяг карту і, не глянувши на неї, порвав на клаптики, проковтнув і сказав: «Нехай іншу карту дістане король, і я дізнаюся про свою долю з його рук. Якщо він витягне «весілля», я знатиму, що моєю картою була «смерть», і змирюся зі своєю долею. Але якщо картою короля буде «смерть», я зрозумію, що моєю була «весілля», і зможу одружитися з принцесою».

Завершення: учасники часто вважають, що короля в той чи інший спосіб обдурили. Наприклад, вони скажуть, що селянин підкупив людину, яка поклала карти в скриню, або що вона попросила принцесу замінити «весілля» на «смерть». Один учасник припустив, що ця історія є старою французькою казкою, і що королева змусила короля написати букву «с», яка означатиме «смерть», а король був такий дурний, що не згадав, що «с» означає також і «весілля».

Насправді байдуже, які припущення висловлюють люди. Єдиною метою заняття є трохи струсити їх мізки. Потрібний час: близько 20 хвилин.

Тренувальні вправи: «Гнути, м'яти і ліпити», «Розум у позику»,

«Списати у сусіда»

Тренувальна вправа «Гнути, м'яти та ліпити» є одним із варіантів творчих вправ, які можуть допомогти майбутнім режисерам шоу та арт-проектів розвивати своє творче мислення та підвищувати рівень творчості.

Ці вправи можуть бути корисними для будь-якої людини, незалежно від її професії чи сфери діяльності.

Під час тренувальної вправи «Гнути, м'яти та ліпити» люди працюють із такими матеріалами, як глина, пластилін, гумова кулька тощо, і виконують різні завдання, щоб розвивати своє творче мислення. Наприклад, можна просити учасників створювати складні форми з простих матеріалів або вигадувати нові предмети та їх функції. Основна перевага тренувальної вправи «Гнути, м'яти та ліпити»: розвиток творчого мислення.

Учасники тренінгу мають можливість вирішувати завдання, які вимагають нестандартного мислення та творчості. Це допомагає розвивати їхній творчий потенціал та здібності. Вправи з ліплення гнучкими матеріалами дозволяють учасникам вигадувати нові форми та образи.

Це сприяє розвитку уяви та фантазії, зменшуючи рівень стресу. Такі вправи можуть бути релаксовими та заспокійливими, вони покращують самопочуття, підвищують концентрацію уваги.

Виконуючи вправи, учасники мають фокусуватися на дрібних деталях та процесах, що допомагає підвищити рівень концентрації та уваги.

Поняття «творче божевілля» та його користь у творчому процесі

Творче божевілля (англ. creative madness) — це термін, що використовується для опису нестандартного мислення, творчого витоку й незвичайної енергії, яка виникає під час творчого процесу. Це стан, коли режисер майже повністю захоплюється своїм творчим проектом і віддається йому з усією енергією. Водночас творче божевілля може описуватися як стан, коли режисер повністю віддається своїй творчості до такої міри, що може втратити контроль над своїм розумом і поведінкою.

Це може призвести до екстравагантних дій і неадекватної поведінки, що може шокувати оточення. Таким чином, творче божевілля може бути розглянуте як подвійний меч — воно може бути джерелом творчої енергії та інновацій, але водночас може мати негативні наслідки для самого творця та його оточення. Поняття творчого божевілля може бути корисним у творчому процесі в різних аспектах, зокрема щодо збільшення енергії та мотивації. Концепція творчого божевілля може допомогти творцю зосередитися на своєму проєкті й збільшити енергію та мотивацію для досягнення успіху.

Такий стан може надихати та допомагати вирішувати складні завдання, що потребують нестандартного мислення.

Пошук нових ідей. Творче божевілля може стимулювати пошук нових ідей та неочікуваних рішень. Це може допомогти творцю відкрити нові горизонти та відшукати незвичайні підходи до проблеми.

Розвиток особистості. Віддача себе творчості може допомогти творцю розвинути свою особистість та відкрити нові можливості для саморозвитку. Також здатність працювати в стані творчого божевілля може допомогти творцю здійснювати великі кроки вперед у своїй кар'єрі.

Краще розуміння себе. Робота у стані творчого божевілля може допомогти творцю краще розуміти свої потреби та бажання. Це може допомогти визначити, які напрями творчості є для нього найбільш важливими та значущими.

ПІСЛЯМОВА

Креативність дає поштовх розвитку технологіям, а технології надають основу новій креативній думці. І це процес, який не зупинити! Те, що ще кілька років тому видавалося неможливим, сьогодні реалізовується. А те, що вчора здавалося унікальним, сьогодні стає розповсюдженим трендом і використовується майже у кожному проєкті.

Креативні навички високо оцінюються у кожній професії. До того ж людина, що здатна неординарно мислити, часто знаходиться у центрі уваги й притягує до себе оточення завдяки оригінальному баченню світу й непередбачуваній манері висловлювання. Тож розгляньмо кілька простеньких прийомів, спрямованих на розвиток творчого мислення, які можна практикувати незалежно від місцезнаходження.

Креативне мислення допомагає швидко реагувати на будь-яку проблему та знаходити нестандартні шляхи виходу зі складних ситуацій. Воно потрібне не тільки людям творчих професій — креативність з успіхом можна застосовувати для вирішення різних повсякденних завдань.

Потенціал вибудовувати оригінальні логічні ланцюжки є у кожної людини. Його рівень визначається коефіцієнтом творчого інтелекту, що заведено позначати як CQ (Creativity Quotient). Вважається, що він не пов'язаний з IQ, але так само цілком піддається розвитку та тренуванню. Почати активно генерувати свіжі ідеї та втілювати їх у життя можна за допомогою низки простих вправ.

Ряд дослідників, наприклад Тодд Любарт або Роберт Дж. Стернберг вважають, що процес креативності специфічний для різних сфер діяльності та знань. У зв'язку з цим розподіляють інтелектуальну, комунікативну, художню та підприємницьку креативність.

Сучасний режисер повинен поєднувати у собі усі ці типи креативного мислення, тому що у режисерській практиці існують не лише потреби створювати новий продукт, послуги, заходи та організації, а також, безпосередньо мати вплив на культуру та суспільство. Хочу додати, що в процесі

творчої діяльності, здатність мотивувати творчість інших людей та здатність акумулювати творчий досвід інших, займає не останнє місце.

Глобальний крок у розвитку сучасного суспільства, сформований науково-технічним прогресом, ставить перед системою освіти нові завдання при формуванні конкурентоспроможного спеціаліста. Процес мислення повинен відбуватися у результаті виникнення внутрішнього мотиву та носити особистісну зацікавленість при створенні нових форм та ідей, а також, при вирішенні поставлених перед режисером завдань. При цьому одним з найважливіших аспектів креативного мислення виступає правильне формулювання проблеми.

Формулювання проблеми та запиту є першим етапом режисерської роботи. Пошук проблеми — це виявлення потреб та суперечностей на основі наявних знань та практичного досвіду. А постановка проблеми — це опис невирішених питань, що склалися в конкретний момент режисерської роботи. При проведенні практичних занять з дисципліни, необхідно створити умови для практичної перевірки висунутих припущень та дій щодо вирішення запропонованої проблеми.

Викладання дисципліни «Креативне мислення у режисерській арт-практиці» вимагає, щоб у процесі діяльності здобувач вищої освіти свідомо докладав зусиль до висування нових та оригінальних ідей. Якщо майбутній режисер помиляється при першій спробі, необхідно обґрунтовано проаналізувати його помилкову думку і запропонувати розглянути інші варіанти, або спробувати нові шляхи дослідження. Необхідно створити умови для дискусії, нагадувати про критичний та об'єктивний підхід до оцінки своїх ідей. Якщо в процесі діяльності у здобувача виходить незапланований результат, то необхідно звернути його увагу на пошук пояснення чи помилки, яка могла статися в результаті діяльності або в процесі висунення припущення.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

ОСНОВНА

1. Бондар І. В. Педагогічні умови формування креативності / І. В. Бондар // Наук. часоп. Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія № 16. Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики : зб. наук. пр. — Київ, 2007. — Вип. 7 (17). — С. 9–13 с.
2. Вовкун В. Мистецтво режисури масових видовищ : підручник / В. Вовкун. — 2-ге вид. — Київ : НАКККіМ, 2020. — 364 с.
3. Диса О. В. Внутрішній діалог як необхідний компонент творчого мислення / О. В. Диса // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Костюка АПН України. — Київ, 2001.— Т. III, ч. 6.— С. 62–66 с.
4. Диса О. В. Навчальний діалог як форма розвитку творчого мислення / Диса О. В. // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки.— Вип.21.— Київ-Запоріжжя, 2001.— С. 189–192.
5. Диса О. В. Проблеми формування творчої особистості майбутніх працівників ОВС у навчальних закладах МВС України // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми та пошуки. — Запоріжжя-Київ, 2001.— Вип. 20. — С. 287–289.
6. Зайцев В. П. Майстерність артиста і ведучого: навч. посібник / В. П. Зайцев. — Київ : НАКККіМ, 2016. — 234 с.
7. Зайцев В. П. Режисура естради та масових видовищ : навч. посібник / В. П. Зайцев. — 2-ге вид. — Київ: ДАКОР, 2006. — 252 с.
8. Кузьмін О. Є. Креативний менеджмент : навч. посібник / О. Є. Кузьмін, І. В. Князь. — Львів : Вид. Львівської політехніки, 2020. 124 с.
9. Роде М. Скетчноутінг. Посібник з візуалізації ідей / Майк Роде ; пер. з англ. Г. Литвиненко. — Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2016. — 224 с.

10. Хавас Х. Як розвинути ідеальну пам'ять, інтелект, увагу та мислення. 300 вправ для розвитку суперздатностей / Харальд Хавас. — Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2010. — 240 с.

ДОПОМІЖНА

1. Філософський енциклопедичний словник / Ін-т філософії ім. Григорія Сковороди НАН України ; В. І. Шинкарук (голова ред. кол.) [та ін]. — Київ : Абрис, 2002. — 742 с.

2. Методика організації масових свят : програма курсу / Харків. держ. акад. культури, Каф. режисури ; уклад. С. І. Гордєєв. — Харків : ХДАК, 2003. — 9 с.

ДОДАТОК 1

Запитання до підсумкового контролю

1. Виразні засоби театралізації сучасних форм відпочинку.
2. Системно-креативне мислення в діяльності режисера.
3. Роль особистості режисера масових видовищ в креативності.
4. Методи креативного вирішення проблем у режисерській арт-практиці
5. Креативне мислення, його суть та значення.
6. Використання методики «Латерального мислення» у діяльності режисера масових видовищ.
7. Використання методики «Шести капелюхів» у діяльності режисера масових видовищ.
8. Принципи творчості і творчих рішень у режисерській арт-практиці.
9. Прийоми-стимулятори креативного мислення у режисерській арт-практиці.
10. Типи методів креативного мислення для режисера масових видовищ.
11. Як уникнути шаблонного мислення.
12. Театралізований захід, створений за технологією креативного мислення
13. Прийоми для вирішення проблем реклами і маркетингу в арт-практиці.
14. Креативність і організаційна культура в діяльності режисера.
15. Розвиток практичного інтелекту у режисера масових видовищ в режисерській арт-практиці.
16. Групові прийоми – стимулятори в режисерській арт-практиці.
17. Компоненти логічного і проблемного мислення в режисерській арт-практиці.
18. Організація мозкового штурму: сутність та значення

ДОДАТОК 2

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ НА ДОПОМОГУ ДО ВИВЧЕННЯ НОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. Бібліотека Харківської державної академії культури : сайт. URL: <http://lib-hdak.in.ua/> (дата звернення: 31.10.2023).
2. Харківська міська спеціалізована музично-театральна бібліотека імені К. С. Станіславського : сайт. URL: <http://mtlib.org.ua/>(дата звернення: 31.10.2023) (дата звернення: 31.10.2023).
3. Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка : сайт. URL: <https://korolenko.kharkov.com> (дата звернення: 31.10.2023).
4. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського : сайт. URL: <http://www.nbuv.gov.ua> (дата звернення: 31.10.2023).
5. Київський національний університет театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого : сайт. URL: <https://knutkt.com.ua> (дата звернення: 31.10.2023).

Навчальне видання

КРЕАТИВНА МАЙСТЕРНІСТЬ У РЕЖИСЕРСЬКІЙ АРТ-ПРАКТИЦІ

Методичні матеріали до практичних занять здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 026 «Сценічне мистецтво»,
ОП «Режисура шоу та арт-проектів»

Укладач:

Бугайова Вікторія Олександрівна, кандидат мистецтвознавства, доцент,
заслужений працівник культури України

Комп'ютерний набір В. Бугайова

План 2023

Підписано до друку 19.12.2023 р. Формат 60x84/16
Гарнітура «Times». Папір для мн. ап. Друк. ризограф.
Ум. друк. арк. 7. Обл-вид арк. . Тираж ____ . Зам. №

Адреса редакції і видавця:

ХДАК, Україна, 61057, м. Харків, Бурсацький узвіз, 4
тел. (057) 731-27-83. e-mail: rvv2000k@ukr.net.
Свідоцтво про держреєстрацію ДК №3274 від 04.09.2008 р